

„Ik ben geen moordenaar, maar toch iemand om voor te schrikken. Als ik durfde hield ik het stil, maar ik moet eerlijk zijn en daarom moet ik het zeggen: Ik ben een Geus, een Ketter!”

En na kort stilzwijgen:

„Schrik je daar niet van? Loopt er niemand weg? Durf je 't bestaan om verder te luisteren? Dat valt mee!”

Ja, de een had den ander wel wat wonderlijk aangekeken, maar verschrikt of verontwaardigd waren ze niet. Het open gelaat van den spreker deed zijn werking en bovendien, Van Haveren mocht schijnbaar nog zoo los en lucht daarheen praten, in 't diepst van zijn hart was een staag gebed, dat niet onverhoord bleef.

't Was niet zoo stil en ordelijk als op een gezelschap of in de Kerk, dat lijkt er niet naar: 't was altijd markt en 't levendig rumoer, gekakel, geschuifel, heen en weer geloop, geschreeuw en getier week niet voor 't woord van den Geus, die natuurlijk nu en dan ook eens een uitroep hooren moest, die niet van de lieflijkste was. Dat kon men niet anders wachten.

Maar Van Haveren was voor een klein geruchtje niet vervaard. Van jongsaf op allerlei drukke karrewegen geweest met veel volk, onder allerlei omstandigheden met veel menschen en ook lastige menschen in aanraking gekomen, was hij tamelijk voorbereid op dit moeilijke werkje, dat een ander spoedig zou opgegeven hebben.

En hij ging door:

„Hier heb ik een Evangelie. Dat is geen menschenboek of geuzenboek. Dat is Gods Boek. Een boek „door het ingeven en den zonderlingen bijstand van den Heiligen Geest geschreven”. Ken je den katechismus nog? Daar staat het net zoo in.

Vertrouw je 't niet? Denk je, dat de kettters het heilige boek verdraaid

en vervalscht hebben? Zie dan eens hier — en hij liet een paar Testamenten ronddelen. — Wat staat er voorin. Approbaties. Die lezen kan ziet het. — Sommige omstanders knikten. — Is 't niet waar vrind? 't Is een Katholiek Testament, dat je in de hand hebt, je zult er je handen niet aan branden en leg het anders maar weer op mijn tafeltje. Maar ziet nu eens, die lezen kan, of ik goed lees. Daar staat op het vierde blaadje:

Ik hebbe met groot genoeg en voldoeninge gelezen deze nieuwe vertalinge van het *Nieuwe Testament* van ONZEN HEERE JEZUS CHRISTUS, en hebbe bemerkt, dat dezelve niets behelst hetgene strijdende is aan het catholijk geloof, noch aan goede zeden.

Daarenboven bevinde dezelve getrouw te wezen volgens de *Vulgate*. Zoodat zij mij bijzonder wel bevalt, en zeer net en verstaenbaar voorkomt, fraeyer en klaarder, als ik wete tot nog toe eene in onze Nederduitsche tale gezien te hebben. Waarom oordeele dezelve, tot verbreidinge van het eeuwige en aanbiddelijk evangelie, voordeelig te mogen gedrukt worden”.

En zoo staat er nog meer, dat iedereen zelf mag lezen, die er lust toe heeft. En wie heeft die goedkeuring geschreven? Frater Joanneo Libeus, Augustijn, Doctor en Professor van de Heilige Godgeleerdheid in de Universiteit van Leuven.

Denk je, dat zoo'n man bedriegen zal?

Je kunt mij vertrouwen, dit is een zuiver Katholiek boek.

Maar — ik moet eerlijk zijn en er nog wat bij zeggen, als je nog een oogenblikje tijd hebt. Zonder oorlof mag je de Schriftuur niet lezen in de moederlijke taal. En waarom niet? Zoo zegt de katechismus: Omdat het

lezen van de heilige Schriftuur voor menige menschen gevaarlijk is, en omdat vele vertalingen derzelve vervalscht zijn." Zoo staat er. Nu vervalscht is dit Nieuwe Testament niet, dat heb ik voorgelezen. En zal het gevaarlijk zijn? Dat kun je met den heer pastoor bespreken, dat is mijn zaak niet. Maar wat ik er van denk wil ik nu toch even zeggen. En dan is 't in een oogenblik uit.

Als de heer Pastoor een boek geschreven had, zou je dat mogen lezen? Zonder gevaar?

Als zijn doorluchtigheid de bisschop een boek of een brief geschreven heeft, zou je dien mogen lezen? Zonder gevaar?

Als Zijn Eminentie de Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen Sterckx den katechismus geschreven heeft, zul je dien mogen lezen? Zonder gevaar?

Als Zijn Heiligheid de Paus te Rome eenen grooten brief schrijft aan alle volken der wereld, zul je dien mogen lezen? Zonder gevaar?

En als nu de Allerhoogste God, Schepper van hemel en aarde, Wiens Naam geprezen is in alle eeuwigheid, een boek laat schrijven voor al zijn menschenkinderen, hun een blijde boodschap brengen laat, zul je dat mogen lezen? Zonder gevaar?

Zegt het zelf en spreekt er met den heer Pastoor over! Wil iemand een boek? Of een boekje? Je kunt er mij voor ditmaal voor geven, wat het je waard is en 't ook voor niets nemen, als je dat beter past. Zooals ik gezegd heb, ik wil niets mee terug nemen."

Dat is een dor verslag van Van Haverens speech. Gebruik makende van elke gelegenheid, die zich voordeed, om de aandacht levendig te houden, gevat op elke aanmerking, zich zooveel mogelijk aansluitende bij de volkstaal, zonder in iets dubbelzinnigs of onbe-

tamelijks te vervallen, gewapend tegen schimpscheuten en dergelijke, vrij en frank, had hij een deel van 't publiek weten te pakken. 't Grootste gedeelte was evenwel aankomend en weer heengaan geweest, dat is op een markt niet anders.

Beuren deed hij niet veel, maar met hulp van den vrijwilligen adjudant raakte hij toch alles kwijt. De jongen vroeg, of hij de volgende week weer mocht helpen. En afgeloopen was het.

Was Van Haveren tevreden? Neen en ja. Neen, over zichzelf. Hij was niet genoeg voor den dag gekomen, te beschaamd, of liever te voorzichtig geweest. Waarom maar niet eens met een flinken slag op de dwaasheden der Roomsche Kerk losgehamerd en den Paus met zijn geheelen aanhang eens van zijn voetstuk gehaald? Of waarom niet beter gezegd: Menschen, „Geloof in den Heer Jezus Christus en Gij zult zalig worden!" 't Zou hem een leer zijn.

Ja, want de eerste stap was gedaan en dat gaf moed. De menschen hadden willen hooren, ze hadden hem over 't algemeen niet onvriendelijk bejegend, er was geen reden voor bezwaar. Van een standje geen spoor, van oproer nog veel minder, 't zou al beter gaan.

De „verdekte" vrienden kwamen te voorschijn en vergezelden hem naar huis. Ze waren opgetogen. 't Was goed gegaan en Van Haveren had zoo gezellig gekout en zoo glad gepraat als een advokaat. Maar goed, dat hij het doorgezet had! Daar zou nog wel wat op volgen!

't Ging zoo eenige weken en Van Haveren werd een bekend markt-schreeuwer. Wel deden eenige „goedgeloovigen" hun best om de orde te verstoren, maar zij vonden geen aanhang en als het te erg werd was de politie er bij.

Dan eens hield hij bij wijze van in-

leiding zijn gehoor bezig met een legende, een andermaal met een historisch voorval uit de geschiedenis van den dag, of van land en stad. Maar nimmer sloot hij zonder korte en krachtige opwekking tot bekeering, zonder zich druk te maken met de dwalingen. „Als de menschen” zei hij „maar naar Gods eigen roepstem luisteren willen, komt dat andere terecht. Al zijn zij in hun verstand overtuigd, dat hun kerk niet goed is, daarmee zijn zij nog niet behouden.”

Met den verkoop op de markt, in zijn oog evenwel een bijzaak, wou het niet vlotten. Traktaatjes verspreiden, dat lukte en dat was zeker niet zonder beteekenis, maar 't Nieuwe Testament kwam er niet in. Daar schenen de lui schrik voor te hebben. Het kerkelijk verbod zat er te diep in, al waren zij overigens tamelijk onverschillig.

Zooals er hier eenige reden tot dankbaarheid en tevredenheid was, kon men daarvan in de pastorie geen zweem of schaduw bespeuren. Integendeel. Na 't eerste verslag had dominee er ontstemd uitgezien, na 't tweede verklaard, dat hij tot zijn spijt, waarlijk Van Haveren niet goed meer als zijn helper durfde gebruiken en na 't derde formeel met hem gebroken. „Ik kan u natuurlijk de kerk niet verbieden, maar ik moet u eerlijk zeggen, dat uw gedrag mij verhindert om langer met u op vriendschappelijken voet te staan?”

Dat ging Van Haveren toch aan 't hart. Had hij wel goed gedaan? Zou hij dit werk maar niet opgeven?

De beslissing was hem niet gemakkelijk, maar na een poging om zich nog met dominee te verstaan en hem vriendelijker te stemmen bleek hem wel, dat de man onvermurwbaar was en vond hij volle vrijmoedigheid om op den ingeslagen weg voort te gaan.

Dorens stond aan zijn kant. En

ofschoon Van Haveren zelf en juffr. Dorens het hem ontrieden, nam hij zijn ontslag als diaken.

Een nieuwe grief voor dominee, versterkt door de ervaring, dat aangewezen plaatsvervangers zich niet voor de taak lieten vinden. Eenige onverschilligen bleven dominee trouw, de meesten stelden Van Haveren heel wat hooger en daar de band tusschen hen en hun kerk toch al zoo los was, verslapten zij nu hoe langer hoe meer in belangstelling. Als iemand, zooals Van Haveren, meenden zij, zoo zijn best deed voor het goede, zich er zooveel moeite voor gaf en er zooveel voor over had, mocht dominee hem niet zoo behandelen. Dat was „tiranniek”. En zij lieten dominee voor wat hij was.

Herhaaldelijk vroegen zij Van Haveren om in 't lokaal, waar zij hun avond-samenkomsten hadden, ook een morgen-dienst te houden, maar dat bleef hij vooreerst weigeren, al had hij er inwendig nog zooveel lust in. Eenigen tijd later, toen hij zijn Bestuur op de hoogte der zaken gebracht had en vandaar aanwijzing kreeg om nog eens een poging bij dominee te beproeven, maar zoo die niet slaagde, eenvoudig voort te gaan, toen aarzelde hij niet langer.

In dien tusschentijd was er nog al wat gebeurd. Dominee was door alle narigheid met dien vreemden snuiter zoo aangepakt, dat hij niet in zijn dienst kon voorzien en tamelijk geregeld moest vervangen worden door ambtsbroeders of door kandidaten. Deze kwamen zoo eenigszins op de hoogte en ook aan 't kerkbestuur werd bericht gegeven van den toestand, zoodat dit zich bewogen gevoelde om eens een paar afgevaardigden te zenden ten einde de zaken op te nemen.

Toen zij bij dominee vernamen, welk een tegenwerking hij van Van Haveren

ondervonden had, hoe die al zijn best deed om de gemeente af te breken en te verwoesten, uit lust om zelf maar te oefenen en zooal meer, ofschoon hij niet eens lid van de kerk was en nog veel minder eenige kerkelijke bevoegdheid had, besloten zij naar billijkheid ook een bezoek bij de wederpartij te brengen.

Geen wonder, dat de heeren geen al te gunstigen indruk van den „indringer” ontvangen hadden. Ze rekenden wel eenigszins met de eigenaardigheden van collega, maar zoo was hij toch ook niet, dat hij geheel ten onrechte iemand verdenken en beschuldigen zou.

Zij vonden den Evangelist thuis, die werkelijk verheugd was zijn zaken eens voor verstandige en, naar hij spoedig genoeg bemerkte, welwillende, geloovige mannen bloot te kunnen leggen. Zooveel verstond hij dadelijk al, dat waren menschen, die zich aan den kerkelijken regel onderwierpen niet als aan een onfeilbare Goddelijke wet, maar als aan een gebrekkig, onvolkomen menschelijk middel om de orde te handhaven.

De heeren hadden, na dominees schildering, zooveel bescheiden maar besliste welbespraaktheid, zooveel openheid, zooveel kennis, in één woord: zooveel buitengewone gaven niet verwacht en luisterden spoedig met ingenomenheid naar de frissche zakelijke voorstelling van de kleinigheid, die dominee aanleiding gegeven had tot zijn houding. De heeren zeiden het niet, in hun positie konden zij dat moeilijk doen, maar ze dachten beiden: „Hadden wij maar zoo'n man in onze gemeente, hoe gemakkelijk zouden we een mouw weten te passen aan zijn kerkelijke onbevoegdheid en hoe heerlijk zou hij ons kunnen helpen!”

„Dominee,” zei Van Haveren, „heeft mij ontslagen als zijn helper en mij zijn vriendschap opgezegd, omdat ik tegen

zijn raad in deed, waartoe geweten en roeping mij na ernstige overdenking dreven en God heeft mij in dien weg waarlijk gezegend. Maar God beware mij voor haat, voor tegenwerking, voor al wat maar op vijandschap lijken zou. Ik heb oprecht met dominee te doen en als hij mij morgen aan den dag weer terug wil hebben, ben ik met heel mijn hart bereid hem als een broeder te dienen, waar ik nu nog maar alleen als een broeder voor hem bidden kan.”

In 't kort, de heeren hoorden genoeg om bij dominee met een bemiddelingsvoorstel aan te komen en tot kalmte te stemmen. Alles te vergeefs. De man was onverzettelijk in zijn reglements-kasteel. Hij had eenmaal trouw „gezworen” aan de bepalingen en of „jongeren” daar nu lichter over dachten, dat ontlastte *zijn* geweten niet, onthief *hem* niet van *zijn* plicht.

Men mocht hem al beduiden, dat niemand er op uit was om hem tot overtreding der bepalingen en verordeningen te bewegen en dat alleen de zaak van persoonlijke verhouding in aanmerking kwam, die ongetwijfeld met een weinig toeschietelijkheid gemakkelijk zou te herstellen zijn, de man had zich eenmaal in zijn meening vastgezet, hield zich daarin ziekelijk, krampachtig voor onverbiddelijk en werd zoo bitter, dat de „broeders”, een uitval vreezende, hun vredelievende pogingen opgaven en vertrokken.

De gunstigste indrukken, die zij meenamen, waren niet die van den ouden collega en 't verslag, dat zij uit te brengen hadden, was juist niet in zijn voordeel. Door correspondentie op correspondentie werd de zaak slepend gehouden, maar vorderde niets. 't Eenig gevolg was, dat de naam van Van Haveren in wijderen, kerkelijken kring bekend werd en niet tot zijn oneer.

Een eerste bewijs daarvoor ontving